

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดสงขลา ผู้วิจัยเสนอประเด็นสำคัญโดยจำแนกออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาข้อมูลส่วนบุคคล สังคม และเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน
- 2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน
- 3) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรในการวิจัยเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดสงขลา จำนวน 27 ศูนย์ จาก 10 อำเภอ รวม 662 คน กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 150 คน ได้แก่ สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนอำเภอสิงหนคร อำเภอสตงพระ และอำเภอรัตนบุรี เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ ซึ่งสร้างจากกรอบแนวคิดการวิจัย แล้วนำไปทดสอบกับสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดสงขลาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 ราย เพื่อทดสอบความเชื่อมั่นโดยวิธีครอนบาค-อัลฟา (Cronbach's alpha) และปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม แล้วนำไปใช้สัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1.3 สรุปผลการวิจัย

1.3.1 ข้อมูลส่วนบุคคลและสังคมของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ผลการศึกษาพบว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ศึกษามากกว่าครึ่งเป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 54.23 ปี จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 มีสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4.40 คน ส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม แต่เป็นสมาชิกกลุ่มและองค์กรอื่นในสังคม โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ส่วนใหญ่เคยเข้าเข้าร่วมประชุม /

ฝึกอบรม และมีแรงจูงใจในการเข้ามาเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดสงขลาในระดับมากที่สุด โดยต้องการช่วยพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน นอกจากนั้นมีความเสียสละและได้รับการยกย่องนับถือจากชาวบ้านเป็นแรงจูงใจระดับมาก ส่วนได้รับเงินค่าตอบแทนเป็นแรงจูงใจระดับน้อย

1.3.2 แหล่งและระดับการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตรของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในภาพรวมระดับปานกลาง โดยแหล่งความรู้ แบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้

(1) สื่อบุคคล ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนได้รับความรู้จากสื่อบุคคล ระดับมากในภาพรวม และจาก 6 แหล่ง ได้แก่ เกษตรอำเภอ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร เกษตรกรผู้นำ นักวิชาการ หมอдинอาสา และอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน ในระดับปานกลางจากเพื่อนบ้าน และในระดับน้อยจากเจ้าหน้าที่ภาคเอกชน

(2) สื่อกิจกรรม ผลการศึกษาพบว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนได้รับความรู้จากสื่อกิจกรรม ระดับมากในภาพรวม และจาก 4 แหล่ง ได้แก่ การประชุม การอบรม การสาธิต และการสัมมนา และในระดับปานกลาง จาก 3 แหล่ง ได้แก่ การรณรงค์ การศึกษาดูงานหรือการทำนศึกษา และการจัดนิทรรศการ

(3) สื่อมวลชน ผลการศึกษาพบว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนได้รับความรู้จากสื่อมวลชน ระดับปานกลางในภาพรวม และจาก 6 แหล่ง ได้แก่ โทรทัศน์ หอกระจายข่าว วิทยุ แผ่นพับ วารสารทางการเกษตร และป้ายโฆษณา ในระดับน้อยจากหนังสือพิมพ์ และในระดับน้อยที่สุดจากอินเทอร์เน็ต

1.3.3 ข้อมูลทางเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ผลการศึกษาพบว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพในครัวเรือนคือ เกษตรกรรม ทำนาและสวนยางพารา รองลงมาคือรับจ้างทั่วไป มีแรงงานด้านการเกษตรในครัวเรือนเฉลี่ย 2.77 คน แรงงานจ้างเฉลี่ย 1.62 คน มีที่ดินเป็นของตนเองเฉลี่ย 11.41 ไร่ ที่ดินเช่าเฉลี่ย 9.81 ไร่ ขนาดพื้นที่ทำนาเป็นของตนเองเฉลี่ย 9.24 ไร่ ขนาดพื้นที่ทำนาตามโครงการศูนย์ข้าวชุมชนเฉลี่ย 4.95 ไร่ รายได้จากการประกอบอาชีพภาคการเกษตรเฉลี่ยปีละ 63,744.67 บาท และรายได้จากนอกภาคการเกษตรเฉลี่ยปีละ 101,614.75 บาท แหล่งเงินทุนทางการเกษตรส่วนใหญ่จะใช้เงินทุนของตนเอง และมีส่วนน้อยกู้ แหล่งเงินกู้ที่สำคัญ คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)

1.3.4 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยการมีส่วนร่วม แบ่งเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน ผลการศึกษาพบว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนมีส่วนร่วมระดับมาก ในภาพรวมและใน 7 ประเด็น ได้แก่ การวางแผนในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน การคัดเลือกผู้รับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆ การตั้ง

กฎกติกาในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ข้าวชุมชน การวางแผนและจัดทำแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว การกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน การวางแผนพัฒนาคุณภาพผลผลิตและบริการของศูนย์ข้าวชุมชน และการวางแผนพัฒนาทักษะความรู้ แก่สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน และระดับปานกลาง 3 ประเด็น ได้แก่ การวางแผนด้านการเงินการลงทุนของศูนย์ข้าวชุมชน การวางแผนด้านการตลาด และการวางแผนโฆษณาประชาสัมพันธ์ศูนย์ข้าวชุมชน

2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ข้าวชุมชน ผลการศึกษาพบว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนมีส่วนร่วมระดับมาก 5 ประเด็น ได้แก่ การเข้าร่วมประชุม การคัดเลือกคณะกรรมการ การอบรมสมาชิกกลุ่ม การจัดทำแผน และการฝึกปฏิบัติ และระดับปานกลาง 5 ประเด็น ได้แก่ การรวบรวมผลผลิต การทัศนศึกษา/ดูงาน การเบิกจ่ายเงินที่ได้รับการสนับสนุน การเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารกับศูนย์ข้าวชุมชนอื่น และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

3) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ของศูนย์ข้าวชุมชน ผลการศึกษาพบว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนมีส่วนร่วมในระดับมาก 3 ประเด็น ได้แก่ การมีเพื่อนเพิ่มขึ้น การได้รับความรู้ทักษะในการพัฒนาอาชีพความเป็นอยู่ และการได้รับการยอมรับจากชุมชน รองลงมาระดับปานกลาง 2 ประเด็น ได้แก่ การมีรายได้เพิ่มขึ้น และการได้รับสวัสดิการ และระดับน้อย 1 ประเด็น คือ การได้รับผลกำไร/เงินปันผล

4) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน ผลการศึกษาพบว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนมีส่วนร่วมระดับปานกลาง 6 ประเด็น ได้แก่ การติดตามประเมินคุณภาพผลผลิตและบริการ การติดตามประเมินผลการรวบรวมผลผลิต การติดตามประเมินผลการบริหารหรือการทำงานของคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน การติดตามประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนในภาพรวม การติดตามการดำเนินงานด้านการตลาด และการติดตามประเมินผลการดำเนินงานด้านการเงิน/งบประมาณ

1.3.5 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดสงขลา

1) ปัญหาในการดำเนินงาน ในภาพรวมระดับน้อย และเมื่อแยกเป็นปัญหาในการดำเนินงานแต่ละด้าน สรุปผลดังนี้

(1) ปัญหาในการวางแผนพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ ศูนย์ข้าวชุมชนไม่มีการจัดทำแผน คณะกรรมการขาดความรู้ความเข้าใจด้านการวางแผน ขาดความร่วมมือในการวางแผนจากคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน และไม่มีการวัดความสำเร็จของแผนพัฒนา

(2) ปัญหาในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ ศูนย์ข้าวชุมชนมีงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐไม่เพียงพอต่อการดำเนินกิจกรรม สมาชิกไม่ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์ดี คณะกรรมการไม่ได้จัดให้สมาชิกไปทัศนศึกษา ดูงาน/ฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่ดี การประชุมชี้แจงการดำเนินงานมีไม่บ่อยครั้ง ศูนย์ข้าวชุมชนไม่มีการประมาณการผลผลิต ขาดการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารกับศูนย์ข้าวชุมชนอื่น มีสมาชิกเข้าร่วมประชุมน้อย และขาดการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมให้สมาชิกและบุคคลภายนอกทราบ

(3) ปัญหาในการรับผลประโยชน์ของศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ สมาชิกไม่มีสวัสดิการในรูปตัวเงิน ได้รับความรู้และทักษะในการพัฒนาอาชีพน้อย ผลประกอบการของศูนย์ข้าวชุมชนมีน้อย และผลกำไรมีน้อย/ไม่มีเงินปันผลจากการร่วมดำเนินกิจกรรมศูนย์ข้าวชุมชน

(4) ปัญหาในการติดตามประเมินผล ได้แก่ การติดตามประเมินผลไม่ครอบคลุมทุกด้าน สมาชิกขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้ คณะกรรมการไม่เห็นความสำคัญและไม่เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วม

2) ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน ในภาพรวมระดับมาก และเมื่อแยกเป็นข้อเสนอแนะในการดำเนินงานแต่ละด้าน สรุปผลดังนี้

(1) ข้อเสนอแนะในการวางแผนพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องควรจัดอบรมให้ความรู้ด้านการวางแผนแก่คณะกรรมการ ควรส่งเสริมให้ศูนย์มีการจัดทำแผน ควรกระตุ้นและจูงใจให้คณะกรรมการและสมาชิกร่วมกันวางแผน และแนะนำให้มีการวัดความสำเร็จของแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

(2) ข้อเสนอแนะในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ ภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอต่อการดำเนินกิจกรรมภายในศูนย์ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้มีการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารกับศูนย์ข้าวชุมชนอื่น ควรส่งเสริมให้สมาชิกมีการประมาณการผลผลิตจากต้นทุนการผลิต ควรส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินกิจกรรมแก่สมาชิกและเกษตรกรทั่วไป ควรส่งเสริมให้มีการอบรมเกี่ยวกับการผลิตข้าวพันธุ์ดี ควรส่งเสริมให้มีการชี้แจงขั้นตอนการดำเนินงานแก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอ คณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชนควรจัดให้สมาชิกไปทัศนศึกษา/ดูงาน/ ฝึกปฏิบัติการผลิตข้าวพันธุ์ดี และเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้สมาชิกเข้าร่วมประชุม

(3) ข้อเสนอแนะในการรับผลประโยชน์ของศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและหาแนวทางในการทำให้ผลประกอบการของศูนย์ข้าวชุมชนเพิ่มแก่สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ควรส่งเสริมให้มีความรู้ ทักษะ ในการพัฒนาอาชีพสม่ำเสมอแก่

สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ควรส่งเสริมให้มีการปันผลจากการร่วมดำเนินกิจกรรมศูนย์ข้าวชุมชน และควรส่งเสริมให้มีสวัสดิการในรูปแบบเงินจากการเป็นสมาชิก

(4) ข้อเสนอแนะในการติดตามประเมินผล ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ควรส่งเสริมให้มีการติดตามประเมินผลครอบคลุมทุกด้าน และควรส่งเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการติดตามประเมินผลแก่คณะกรรมการและสมาชิก นอกจากนี้ คณะกรรมการควรตั้งเห็นถึงความสำคัญของการติดตามประเมินผล

2. การอภิปรายผล

จากผลการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดสงขลา สามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

2.1 ข้อมูลส่วนบุคคลทางสังคมและเศรษฐกิจ จากการศึกษาพบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 54.23 ปี ซึ่งอยู่ในวัยกลางคน จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งค่อนข้างน้อยกว่าเกษตรกรทั่วไป ซึ่งส่วนใหญ่จบการศึกษาภาคบังคับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ผลการศึกษายังพบอีกว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.40 คน จำนวนแรงงานด้านการเกษตรในครัวเรือนเฉลี่ย 2.77 คน ซึ่งครัวเรือนมีอาชีพเกษตรกรรม/ทำนา และทำสวนยางพารา รองลงมารับจ้างทั่วไป ซึ่งถือว่าเป็นอาชีพส่วนใหญ่ของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดสงขลา มีพื้นที่การเกษตรเฉลี่ย 14.11 ไร่ โดยแบ่งเป็นพื้นที่ทำนาเป็นของตนเองเฉลี่ย 9.24 ไร่ และพื้นที่ทำนาตามโครงการศูนย์ข้าวชุมชน 4.95 ไร่ มีรายได้จากการเกษตรเฉลี่ยปีละ 63,744.67 บาท มีรายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ยปีละ 101,614.75 บาท จะเห็นได้ว่ารายได้จากการเกษตรน้อยกว่านอกภาคการเกษตรประมาณเฉลี่ยปีละ 37,870.08 บาท ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าครัวเรือนเกษตรกรมีอาชีพเกษตรกรรม/ทำนาและทำสวนยางพารา รองลงมา รับจ้างทั่วไปโดยเฉพาะรับจ้างกรีดยางและคานาเกี่ยวข้าวในช่วงว่างจากการทำการเกษตรของตนเอง ทำให้มีรายได้จากนอกภาคการเกษตรสูงกว่าภาคการเกษตร ซึ่งเจ้าของสวนและนามีรายได้ต่ำกว่าจากราคายางลดลงกว่าแต่ก่อน บางรายพืชผลการเกษตรเสียหายจากการประสบอุทกภัย แต่ผู้รับจ้างกรีดยางและทำนายังคงได้รับค่าจ้างเพิ่มขึ้นหรือเท่าเดิม ประกอบกับเกษตรกรมีขนาดพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 14.11 ไร่ มีลักษณะเป็นพื้นที่ทำนาเป็นของตนเอง 9.24 ไร่ และพื้นที่ทำนาครั้งหนึ่งนำมาจัดทำนาตามโครงการศูนย์ข้าวชุมชนคือ 4.95 ไร่ ซึ่งถือได้ว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนมีพื้นที่ทำกินจำนวนพอสมควรที่สามารถทำการเกษตรได้หลากหลายชนิด

เพื่อสร้างรายได้ภาคการเกษตรให้กับครอบครัว จึงมีต้นทุนการผลิตสูง จึงทำให้ต้องกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนมาประกอบอาชีพการเกษตร นอกเหนือจากแหล่งเงินทุนของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อังคณา สุวานิช (2555: 47) ศึกษาการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 51.99 ปี ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษา

แรงจูงใจในการเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในระดับมากที่สุดคือ ต้องการช่วยพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน และในระดับมาก 2 ประเด็น ได้แก่ มีความเสียสละ และการได้รับการยกย่องนับถือจากชาวบ้าน และระดับน้อยในประเด็นการได้รับเงินตอบแทน แสดงให้เห็นว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนมีความต้องการที่จะพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนของตนเองเป็นหลักสำคัญ และมีความเสียสละมากกว่าการหวังที่จะได้รับค่าตอบแทน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (2547: 281) สรุปประเด็นสำคัญของการมีส่วนร่วมทางส่งเสริมการเกษตรที่เน้นถึงการมีส่วนร่วมของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ทางส่งเสริมการเกษตร ซึ่งได้แก่ เกษตรกร แม่บ้านเกษตรกร เยาวชนเกษตรกร และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง มีประเด็นสำคัญ ๆ ที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้ เป็นการกระจายอำนาจการตัดสินใจ ให้กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในงานส่งเสริมการเกษตรได้มีโอกาสร่วมคิด ตัดสินใจ เลือกลงแนวทางในการพัฒนา ซึ่งจะมีผลทำให้เกิดการสร้างพลังอำนาจ ให้เกิดขึ้นกับกลุ่มบุคคลต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นการที่กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในงานส่งเสริมการเกษตรได้มีโอกาสพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการคิดริเริ่ม การจัดการ การควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของชุมชน

2.2 แหล่งและระดับการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตร

ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตรในระดับมากจากเกษตรอำเภอและนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร และในระดับน้อยที่สุดจากอินเทอร์เน็ต ซึ่งอาจเป็นเพราะว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนส่วนใหญ่มีอายุมากและไม่มีความรู้ความสามารถในการค้นหาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตรจากอินเทอร์เน็ต ประกอบกับการทำงานมีความใกล้ชิดที่จะสอบถามหรือแสวงหาข้อมูลจากเกษตรอำเภอ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร ได้ง่ายกว่า จึงได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตรในระดับมากจากสื่อบุคคลประเภทเกษตรอำเภอและนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร

2.3 ระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ในจังหวัดสงขลา

ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนมีส่วนร่วมระดับปานกลาง ในภาพรวมและใน 3 ด้าน ได้แก่ การดำเนินกิจกรรม การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล โดยด้านการวางแผนมีส่วนร่วมในระดับมากในภาพรวมและใน 7 ประเด็น ได้แก่ (1) การวางแผนในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน (2) การคัดเลือกผู้รับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆ (3) การตั้งกฎกติกาในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ข้าวชุมชน (4) การวางแผนและจัดทำแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (5) การกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน (6) การวางแผนพัฒนาคุณภาพผลผลิตและบริการของศูนย์ข้าวชุมชน และ (7) การวางแผนพัฒนาทักษะความรู้ แก่สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน และมีส่วนร่วมระดับปานกลาง 3 ประเด็น ได้แก่ (1) การวางแผนด้านการเงินการลงทุนของศูนย์ข้าวชุมชน (2) การวางแผนด้านการตลาด และ (3) การวางแผนโฆษณาประชาสัมพันธ์ศูนย์ข้าวชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของพิมลรัตน์ ใจบุญลือ (2545: 11-12) สรุปความหมายของลักษณะการมีส่วนร่วม คือการที่ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา วิเคราะห์ปัญหาเพื่อหาสาเหตุและนำไปวางแผน แก้ไข ปรับปรุง ดำเนินการ ตลอดจนติดตามประเมินผลตามลักษณะของผู้เข้ามามีส่วนร่วมนั้น

การดำเนินกิจกรรมของศูนย์ข้าวชุมชน มีส่วนร่วมในระดับปานกลางในภาพรวม และมีส่วนร่วมในระดับมาก ใน 5 ประเด็น ได้แก่ (1) การเข้าร่วมประชุม (2) การคัดเลือกคณะกรรมการ (3) การอบรมสมาชิกกลุ่ม (4) การจัดทำแผน และ (5) การฝึกปฏิบัติ และมีส่วนร่วมระดับปานกลางใน 5 ประเด็น ได้แก่ (1) การรวบรวมผลผลิต (2) การทัศนศึกษา/ดูงาน (3) การเบิกจ่ายเงินที่ได้รับการสนับสนุน (4) การเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารกับศูนย์ข้าวชุมชนอื่น และ (5) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของประภาพร ศรีสถิตธรรม (2543: 179-184) ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมในเขตเทศบาลนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชน ได้แก่ เพศ ตำแหน่ง การเป็นสมาชิกกลุ่มที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ความถี่ในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม การได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การรับผลประโยชน์มีส่วนร่วมในระดับมาก 3 ประเด็น ได้แก่ (1) การมีเพื่อนเพิ่มขึ้น (2) การได้รับความรู้ ทักษะในการพัฒนาอาชีพ ความเป็นอยู่ และ (3) การได้รับการยอมรับจากสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง 2 ประเด็น ได้แก่ (1) การมี

รายได้เพิ่มขึ้น และ (2) การได้รับสวัสดิการ และมีส่วนร่วมระดับน้อย 1 ประเด็น คือการได้รับผลกำไร/เงินปันผล ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของพิมลรัตน์ ไญบุญถือ (2545: 14-15) สรุปจากทฤษฎีแนวความคิดและผลวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ นั้น ได้แก่ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ประชาชนทั่วไปในสังคมชนบทมักมีอาชีพที่คล้ายคลึงกันคือ อาชีพเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่จึงมีความสามารถและความสนใจในเรื่องการประกอบอาชีพและการทำมาหากิน ดังนั้นถ้าโครงการต่างๆ สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนในเรื่องการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพก็จะส่งผลให้เศรษฐกิจดีขึ้น และเป็นแรงจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการต่างๆ มากขึ้น ดังแนวคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ ปัจจัยพื้นฐาน เช่น อาชีพ ขนาดของที่ดินที่ถือครอง จำนวนแปลงที่ถือครอง ความคาดหวังว่าจะมีรายได้เพิ่มขึ้น การได้รับผลประโยชน์ตอบแทนในสิ่งที่ได้ทำลงไป ความต้องการได้รับวัสดุอุปกรณ์ในการผลิต ปัจจัยทางด้านสังคม คือการที่บุคคลมีโอกาสนพบปะสมาคมกับผู้อื่น ได้รับความเคารพนับถือ ได้รับเกียรติ ย่อมเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลนั้นมีความต้องการที่จะเข้าร่วมโครงการต่างๆ ประกอบกับการศึกษาแนวคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าปัจจัยทางด้านสังคมที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ ความต้องการได้รับความเคารพนับถือ ได้รับเกียรติและความต้องการได้รับความรู้ในการประกอบอาชีพ ความต้องการที่จะได้รับคำแนะนำทางด้านวิชาการและเทคโนโลยีใหม่ ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ หากสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนได้รับผลประโยชน์นานาประการ ก็ย่อมมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น

ส่วนการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง 6 ประเด็น ได้แก่ (1) การติดตามประเมินคุณภาพผลผลิตและ การบริการ (2) การติดตามประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนในภาพรวม (3) การติดตามการรวบรวมผลผลิต (4) การติดตามประเมินผลการบริหารหรือการทำงานของคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน (5) การติดตามการดำเนินงานด้านการตลาด และ (6) การติดตามประเมินผลการดำเนินงานด้านการเงิน/งบประมาณ ทั้งนี้ใน 6 ประเด็นดังกล่าว สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนเห็นว่า เป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ จึงให้ความสำคัญและมีส่วนร่วมในประเด็นดังกล่าวในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อकिन รพีพัฒน์ (2527: 100-101 และ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง 2527 อ้างถึงในเจิมเพชร แก่นสา 2543: 48-50) เสนอขั้นตอนของการมีส่วนร่วมจากประสบการณ์ภาคสนามในประเทศไทยว่า การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินโครงการ จะต้องเป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่า โครงการที่พวกเขาดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดสงขลา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

3.1.1 เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง

- 1) ควรจัดอบรมให้ความรู้ด้านการวางแผนพัฒนาและการติดตามประเมินผลศูนย์ข้าวชุมชน แก่คณะกรรมการเกี่ยวกับการเงินการลงทุน การตลาด และการโฆษณาประชาสัมพันธ์
- 2) ควรส่งเสริมให้ศูนย์ข้าวชุมชนมีการจัดทำแผนประจำปีและแผนระยะยาวในการดำเนินการ
- 3) ควรกระตุ้นและจูงใจให้คณะกรรมการและสมาชิกร่วมกันวางแผน และ แนะนำให้มีการวัดความสำเร็จของแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- 4) ควรส่งเสริมและหาแนวทางในการเพิ่มขึ้นของผลประกอบการของศูนย์ข้าวชุมชนแก่สมาชิก ได้แก่ การเพิ่มการดำเนินกิจกรรมรวบรวมผลผลิต การเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารกับศูนย์ข้าวชุมชนอื่น และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์
- 5) ควรส่งเสริมให้มีการปันผลจากการร่วมดำเนินกิจกรรมศูนย์ข้าวชุมชน เพื่อเป็นแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมของสมาชิก
- 6) ควรใช้สื่อที่สมาชิกได้รับความรู้ข้อมูลข่าวสารระดับมาก เช่น จากสื่อ กิจกรรมประเภทประชุม อบรม สัมมนา และสาธิต นอกเหนือจากเกษตรอำเภอและนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร ในการถ่ายทอดความรู้ในประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนให้มากขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

3.1.1 ภาครัฐ

- 1) ควรสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอกับการดำเนินกิจกรรมในศูนย์ข้าวชุมชน
- 2) ควรมีนโยบายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 - (1) เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารของศูนย์ข้าวชุมชนทั้งหลาย
 - (2) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินกิจกรรมศูนย์ข้าวชุมชนแก่สมาชิกและเกษตรกรทั่วไป

(3) ส่งเสริมให้มีการอบรม การสาธิต แก่คณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชนและสมาชิก เกี่ยวกับการผลิตข้าวพันธุ์ดี และการติดตามประเมินผล

(4) ส่งเสริมและให้ความสำคัญกับสื่อมวลชนประเภทโทรทัศน์ เพราะเกษตรกรเข้าถึงได้ง่ายและสะดวกในการรับสื่อ

3.1.3 สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน

- 1) ควรทำความเข้าใจขั้นตอนการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน
- 2) ควรร่วมวางแผนการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนกับคณะกรรมการ
- 3) ควรเข้าร่วมการประชุม อบรม สัมมนา ทักษะศึกษาและฝึกปฏิบัติ กับศูนย์ข้าวชุมชนของตน
- 4) ควรมีการประมาณการผลผลิตจากต้นทุนการผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์ดี
- 5) ควรเล็งเห็นถึงความสำคัญของการผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์ดี
- 6) ควรร่วมประชาสัมพันธ์กิจกรรมของศูนย์ข้าวชุมชนแก่เกษตรกรทั่วไป

3.1.4 คณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน

- 1) ควรชี้แจงขั้นตอนการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชนแก่สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนอย่างสม่ำเสมอ
- 2) ควรกระตุ้นและจูงใจให้สมาชิกร่วมกันวางแผน และ แนะนำให้มีการวัดความสำเร็จของแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- 3) ควรจัดให้มีการไปทัศนศึกษา/ ดูงาน/ ฝึกปฏิบัติการผลิตข้าวพันธุ์ดี ในสถานที่ต่างๆ ทั้งส่วนราชการและศูนย์ข้าวชุมชนอื่น
- 4) ควรหาแนวทางในการเพิ่มผลประกอบการของศูนย์ข้าวชุมชนแก่สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน
- 5) ควรกระตุ้นและจูงใจให้สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน เข้าประชุม อบรม สัมมนา และทัศนศึกษา/ ดูงาน/ ฝึกปฏิบัติ อย่างสม่ำเสมอ
- 6) ควรเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสาร และเผยแพร่ประประสัมพันธ์กับศูนย์ข้าวชุมชนอื่น
- 7) ควรจัดให้มีการจัดสรรผลกำไรและเงินปันผลแก่สมาชิก เพื่อเป็นขวัญกำลังใจ
- 8) ควรให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลศูนย์ข้าวชุมชน

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรศึกษาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในพื้นที่อื่นๆ ในระดับจังหวัด เขต และประเทศ

3.2.2 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน เช่น ทักษะคิด ปัจจัยการผลิตที่คาดหวัง ฯลฯ เพื่อให้ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2.3 ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพในพื้นที่ เพื่อนำผลมาเปรียบเทียบ และจัดทำเป็นผลสรุปร่วมกันเพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ต่อไป

